

Kdaj je bila »kranjska čebela« prvič opisana in kdaj prvič zapisana?

Andrej Šalehar*, andrej.salehar@bf.uni-lj.si

Ob raziskovanju starega čebelarskega slovstva smo bili pozorni tudi na vprašanje, kdaj je bila »kranjska čebela« prvič opisana in kdaj prvič zapisana. Preučili smo veliko gradiva, v nadaljevanju pa naj vam v kratkem povzetku predstavim, kaj smo odkrili. Pri tem naj najprej poudarim, da naše najdbe verjetno niso zadnje niti dokončne, saj nas brskanja po starih in pogosto zaprašenih knjigah in tiskih vedno znova presenečajo z odkritji česa, česar do tedaj nismo poznali. O poimenovanju v zoologiji je v Slovenskem čebelarju pisal Gregori (2010). Verjetno je odgovor na vprašanje, zapisano v naslovu, že kdo iskal in tudi o tem kaj pisal, a tega doslej še nismo zasledili.

Prvi opis in poimenovanje

Podrobno in obširno je našo čebelo (*apis mellifica*) že leta 1763 opisal Giovanni Antonio (Ivan Anton) Scopoli, utemeljitelj naravoslovja na Slovenskem, v svojem delu *Etnomologia carniolica*, v katerem jo najdemo pod številko 811.

Poimenovanje v latinskem jeziku je iz dela »*Disertatio de Apibus*« (Razprava o čebelah), ki ga je Scopoli objavil leta 1770: *Apes carniolae* (kranjske čebele). Piše o *Apis cerifera*¹ (voskonosna čebela)

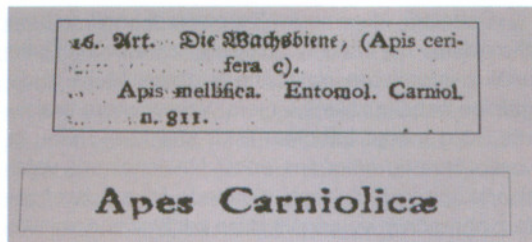
in v podnapisu zapiše *Apis mellifica*, kot nam kaže spodnji izrez iz njegovega dela:

Petkovšek (1977) je poročal, »... da je Scopoli razpravo o čebelah razdelil na 17 poglavij (opazovanj). Iz njih sklepamo, da je dobro poznal razmere ali pa je imel dobre vire ali mentorje, ki so ga opozorili na posebnosti čebelarjenja v posameznih delih historične Kranjske ...«. Je pa pri tem še ena zanimivost, ki jo je Petkovšek (1977) povzel po Miheliču (1958), in sicer, da »... podrobnejša primerjava in analiza Scopolijeve Razprave z Glavarjevim² Odgovorom nam namreč jasno kaže, da je Scopoli razen prvega in tretjega poglavja (opazovanja) in nekaj v drugem in devetem opazovanju, vse drugo bolj ali manj spretno prepisal iz Glavarjevega »Odgovora«, prevedel v latinščino in deloma drugače razporedil ...«. Dodajmo še, da sta v delu zapisana tedanja slovenska izraza za matico in trote (maternza in trotta). Scopolijevo delo v slovenskem prevodu je objavil tudi Slovenski čebelar: Pirnat (1916–1917) in Wester (1935). Zanimiv je tudi Westrov naslov prevoda dela: Ivan Anton Scopoli o kranjski čebeli in čebelarstvu. Obe Scopolijevi deli sta dandanes neposredno dosegljivi na spletu. Wester (1935) tudi piše, »... da je dal Scopoli nazivu »cerifera« prednost pred nazivom »mellifica« (medotvorka), ki ga je uporabljal v svoji »Entomologiji ...«. Sobanova (2004) je objavila »Joannes A. Scopoli – Carl Linnaeus. Dopisovanje 1760-1775« in v enem

* zaslužni prof. dr., Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko

1 Engel (1999) poroča, da je znanstveno poimenovanje *Apis cerifera* prevzeto za ukrajinsko medonosno čebelo – *Apis mellifera sossimai*, Engel.

2 Glavar, Peter Pavel: Vorschlag – Beantwortung zur Verbesserung der Bienen-Zucht in den k. k. Erbländern, 1768.

Izpis iz dela *Dissertatio de Apibus* in Scopolijeva risba (bakrorez) naše čebele.

od prvih pisem je Linne zapisal: »... Žuželke so moje veselje; če si mi jih pripravljen kaj poslati in bom med njimi našel nove, jih nikoli ne bom imenoval, ne da bi Te spoštljivo omenil ...«. Morda je prav v tem stavku ključ odgovora o izbiri imena.

Drugi opis in poimenovanje

sta bolj znana in sta v nemškem jeziku iz leta 1857. Najdemo ju v Roschützevem članku »Aus Unterkrain (Z Dolenjske)«, ki je bil tega leta objavljen v Bienen-Zeitungu. Po opisu naše čebele avtor njeno ime omenja v stavku:

Prevod: Obstoja pa ena pridna in utrjena čebela, taka je kranjska.

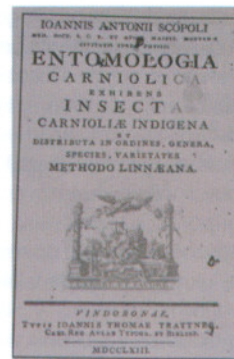
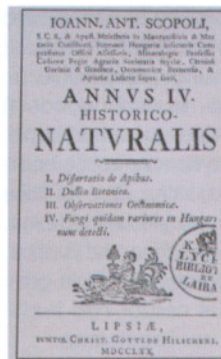
Obt es aber eine fleißige und abgehärtete Biene, so ist es die krainische.

V pripisu urednika je zapis kranjska čebela:

die krain'sche Biene

In kdaj v slovenskem jeziku?

Novice (1857) v zapisu »Kmetijske skušnje« pišejo: »... Da bi bile laške čebele pridniše od družih dežel Da so pridniši pa od nemških ali pa slovenskih, tega jim pa tudi nobeni viži verjeti ne moremo ...«. Isto ime »slovenske čebele« so Novice zapisale tudi leta 1867. Tam je zapisano še: »... da so naše čebele vse skrb in hvale vredne ...«. V sestavku »Nova zaloga kranjskih bčel (čbel)« iz leta 1870, objavljenem v Slovenskem gospodarju in Novicah, je neposredno zapisano ime: kranjska čbela (bčela). V Kmetijskih in rokodelskih novicah (1871) je v sestavku »Naprej čbeloreja slovenska!« omenjeno, da je »prišla kranjska čbela v zadnjih letih tako v ceno ...«. Slovenski narod (1872) v podlistku *Bučelar* piše: »kranjska bučela«. V reviji Slovenska čebela je bilo leta 1873 v dveh sestavkih neposredno zapisano ime »kranjska čebela«. Zanimiv je tudi sestavek

Naslovnici: *Dissertatio de Apibus* (1770) in *Entomologia Carniolica* (1763)

»Razne vrste bučel«, ki ga je leta 1873 objavil Slovenski gospodar. V njem je opisanih devet »plemen čebel«, med njimi posebej »kranjska bučela«.

Za konec s predlogom

V čebelarji literaturi je najpogostejše zapisa- no, da je kranjsko čebelo prvi opisal in poimeno- val August Pollmann leta 1879. Pollmann je dal kranjski čebeli znanstveno ime *Apis mellifica car- nica* že leta 1875, ni pa je prvi opisal. Njegov opis kranjske čebele v knjigi iz leta 1879 je bil podlaga za vpis kranjske čebele v sistematiko medonosnih čebel in tedaj je dobila zdaj veljavno znanstveno poi- menovanje *Apis mellifera carnica*, Pollmann 1879. Brez dvoma je prvi to storil Scopoli, saj jo je leta 1763 v znamenitem delu *Entomologia carniolica* obširno opisal pod številko 811, v delu *Dissertatio de Apibus* iz leta 1770 pa je njeno ime prvi zapisal v latinščini kot *Apes carniolicae* (kranjske čebele). Wraber (2008) je zapisal: »Scopoli je z obema izda- jama svoje »Kranjske flore« (1760, 1772) ustva- ril pionirsko in zanesljivo podlago za vednost o kranjskih, s tem pa tudi slovenskih rastlinah, glivah in lišajih.« Povsem enako velja tudi za »Entomologia carniolica«, v kateri so opisane kranjske žuželke in med njimi kranjska čebela. Predlog, da bi dopolnili zapise o kranjski čebeli in jih prilagodili ugotovljene- mu, se ponuja sam po sebi, pomembnost kranjske čebele pa se bo s tem samo še okrepila. ■

Viri:

- Čebelarstvo na Kranjskem. Poročilo trgovske zbornice. 1(1873)5, str. 34–35, Slovenska čebela.
- Dolenec, Rihard: Naprej čbeloreja slovenska! 29(1971)3, str. 17, in št. 4, str. 25–26, Kmetijske in rokodelske novice.
- Gregori, Janez: Poimenovanja v zoologiji in kitajske čebe- le. CXII(2010)4, str. 125–126, Slovenski čebelar.
- Engel, Michael S. The Taxonomy of Recent and Fossil Honey Bees (Hymenoptera: Apidae: Apis). 8(1999)2, str. 165–196, Journal of Hymenoptera research.
- Klimke, C.: Umno čebelarstvo in ljudsko blagostanje.

ZGODOVINA ČEBELARSTVA

- 1(1873)4, str. 31–32, Slovenska čebela.
- Kmetijske skušnje. Ktere skušnje so se z laškimi čbelami na Laškem dosedaj poterdile? 15(1857)38, str. 149, Kmetijske in rokodelske novice.
- Laške čebele. XXV(1867)9, str. 67, Kmetijske in rokodelske novice.
- Nova zaloga kranjskih čbel. 28(1870)16, str. 128, Kmetijske in rokodelske novice.
- Nova zaloga kranjskih bčel. 4(1870)18, str. 72, Slovenski gospodar.
- Petkovšek, Viktor: J. A. Scopoli, njegovo življenje in delo v slovenskem prostoru. Razprave XX/2, Ljubljana 1977, 104 strani.
- Pirnat, Makso: Čebelarstvo na Kranjskem pred stopetdesetimi leti. XIX(1916)1–2, str. 5–7, in št. 3–4, str. 37–39, ter XX(1917)7–9, str. 81–84, in št. 10–12, str. 122–124, Slovenski čebelar.
- Pollmann, August: Die Honigbiene und ihre Zucht. Berlin 1875, 229 strani.
- Pollmann, August: Werth der verschiedenen Bienenracen und deren Varietäten, bestimmt durch Urtheile namhafter Bienenzüchter. Berlin in Lepizig 1879, 70 strani.

- Pribislav: Bučelar (Listek). 5(1872)112, Slovenski narod.
- Razne vrste bučel. 7(1873)35, str. 282–283, Slovenski gospodar.
- Roschütz: Aus Unterkrain. 13(1857)19, str. 225–226, Bienen-Zeitung.
- Scopoli, Giovanni Antonio: Dissertatio de apibus, str. 7–47. V: Annus IV. historico-naturalis. Lipsiae, 1770, 150 strani.
- Scopoli, Giovanni Antonio: Entomologia Carniolica : exhibens insecta Carnioliae indigena et distributa in ordines, genera, species, varietates, methodo Linnaeana. Vindobonae 1763, 420 strani.
- Soban, Darinka. Joannes A. Scopoli – Carl Linneaus. Dopisovanje/Correspondence 1760-1775. Prirodoslovno društvo Slovenije, Ljubljana 2004, 349 strani.
- Wester, Jos.: Ivan Anton Scopoli o kranjski čebeli in čebelarstvu. XXXVIII(1935)6, str. 87–89, št. 7, str. 104–107, in št. 8, str. 124–128, Slovenski čebela.
- Wraber, Anton. Scopolijeva razprava »Dubia Botanica«. V: Joanaes Antonius Scopoli. 1-2(2008), str. 63–67, Idrjski razgledi.